

LISZKA JÓZSEF

Aki nem szállította a megoldást

„...objektívnak mondjuk azt,
amit mi éppen szubjektíven annak tartunk.”

(A.Gergely András)

Csak törekedett rá. A.Gergely¹ András egy, Tibori Tímea által vele készített maratoni beszélgetésben² elemez egy képet, egy budai vállalkozó furgonján feltűnt szlogent: „Megoldást szállítunk”. Hogy milyen „oltári zsványság” kell ahhoz, hogy valaki ilyesmit ki merjen jelteni. Mennyi „magabízó öntudat, életkezelési vagy emberismereti vagy szituáció-feltárási, belátási nyugalom és bizonyosság kell ehhez – mondja, majd hozzát teszi: – Én még beleértem azt is, hogy az is egy szállítás, vagy az is egy megoldási lehetőség, ha azt mondja, hogy erre nincs megoldás. De keresni fogok, holnap jövök, hozom, kitalálom! Végül is a nem-válasz is válasz úgy, hogy benne rejlik a több más lehetősége...” Nos, én az utóbbi mondatokban ismerek rá teljes egészében A.Gergely Andrásra, aki nem élt a „papi maszlaggal”, s nem ígérte, hogy szállítani fogja a „megoldást”, de törekedett rá, s ezzel voltaképpen mégis azt tette. Gondolatokat fogalmazott meg, majd gerjesztett, amik továbbiakat szültek, s egy megoldás persze soha nem született, de több: igen. *Résztdások*, ahogy ő fogalmazott, s ezeknek a résztudásoknak, a részválaszoknak az egybefűléséből további (rész)tudások keletkezhetnek, keletkezhetnek. Az idők végzetéig...

- 1 Nem tudom nem megjegyezni, hogy A.Gergely András időnkénti szerkesztőjeként tiszteletben tartottam kérését, hogy a családneve előtti A.-t nem szeretné, ha szóközzel elválasztanánk. Ő maga következetesen így is írta, egybe, aztán a szerkesztők „javították”.
- 2 Az MTA Társadalomkutató Központ / Szociológiai Intézet 20. Század Hangja Archívum és Kutatóműhely megbízásából készült 2019. januárja és márciusa között. A teljes interjú a 20. Század Hangja Archívum és Kutatóműhely honlapján kellene, hogy megtalálható legyen, ám én ott nem lelem. Rövidített, nyomtatott változata A.Gergely András, ezen írást is megíhlető 70. születésnapjának köszöntő kötetében olvasható: Bali János–Papp Richárd–Povedák István–Szász Antónia–Tomory Ilona (szerk.): *Antropológia–Gondolkodás–Alkotás. A.Gergely András köszöntése 70. születésnapja alkalmából*. Budapest, Magyar Kulturális Antropológiai Társaság, 2022, 595 p. [emlegetett részek: 569–595. p.] /MAKAT Könyvek, 2./

Egy, számomra kulcsfontosságú szóhasználat („makroszintű gyalázat”) kapcsán (is) engedtessek meg egy, személyesnek tűnő (noha nem az) kitérőt! Amikor a jelen szöveg katalizátoraként szolgáló könyvet a legintenzívebben forgattam, éppen Dél-Tirolban tartózkodtam, jelesen a dél-tiroli Bolzanóban, s ahol a Waltherplatzon éppen a helyi könyvkiadók hatalmas végkiárusítása zajlott. Óriási sátorban (német, olasz, latin nyelvű) könyvek százai. Magam, talán érthető okokból csak a német nyelvűeket szemléltem, de ebből a kínálatból is sikerült pontosan egy tucatot megvásárolnom, a multietnicitás és -kulturalitás, a kulturális és etnikai együttélés (vagy éppenséggel az egymás *mellett* élés), a többnyelvűség versus egynyelvűség, az integráció és asszimiláció, az állandóság és átmenetiség stb. témakörökből. Már ott, a fullasztó hőségben, a könyvekbe mélyedve Andrásra gondoltam, hogy mi mindent tudna ő, a maga sajátos egybeolvasási technikájával és láttatási készségével kezdeni ezzel a hatalmas anyaggal.³ Helyben, még Bolzanóban elolvastam Toni Colleselli tizenhét esetleírását,⁴ ahol a szerző különféle, zömében középiskolás és egyetemista korú fiatalok körében rögzített nyelvi szituációkat mutat be: a dél-tiroli olaszt, aki egy hangot nem tud németül, miközben anyja német, s ezzel a születési adottsággal sikeresen átbukdácsol a kétnyelvűséget firtató állásinterjúkon, hiszen: „anyám német”, vagy azt a helyi dialektusban felnevelkedett dél-tiroli németet, akinek a német irodalmi nyelvet voltaképpen (mint bárki másnak, ugyanúgy) idegen nyelvként kell megtanulnia, hiszen „Dél-Tirolban a német nyelv nélkül nem lehet boldogulni”, aztán később mégis többet beszél olaszul, ha valaki a diszkóban molesztálni kezdi, automatikusan olaszul üvölt rá, vagy azt a Dél-Tirolba került, calabriai dialektusú olaszt, akinek ott, hogy értsék, először olaszul is meg kell tanulnia, miközben érzi, hogy a németre is szüksége volna, ám az iskolai némettel a helyi német dialektust beszélők közt semmire nem megy. Továbbá azt a németet, hogy egy utolsó példát hozzak, aki tökéletesen meg szeretne tanulni olaszul, de Dél-Tirolban „nem talál rá lehetőséget”. A tengernél, ahol végre olaszul beszélhetne, a pincér (udvariasságból, vagy ő meg a németet szeretné gyakorolni?) folyamatosan németül válaszolgat neki, mígnem (a német!) elkeseredetten ráüvölt olaszul az olaszra: *Olaszországban vagyunk, itt olaszul beszélünk!* Olyan ez, mintha egy szlovákiai magyar oktatna ki egy szlovákot, hogy *na Slovensku po slovensky* (= Szlovákiában szlovákul!) És további hasonló, egyedi, de egyediségükben mégis egy teljességet mutató esetek. A.Gergely András álláspontja: olyan, hogy szociológus, hogy társadalom, hogy... olyan nincs. Minden rendkívül strukturált, ezeryni elemből összerakódott halmaz. Emberek vannak „lelkek, sóhajok, kacsintás, közelség, szagok, intimitások...” Olyan sincs, en

3 Jó példa erre az egybeolvasásra és -láttatásra, a „megértés szándékára” ismereteim szerint utolsó megjelent szövege: <http://www.restancia.hu/exkluziv/agergely-mementok.html> [utolsó megtekintés: 2023. 08. 15.]

4 Toni Colleselli: *Reden. Siebzehn Sprechgeschichten aus Südtirol*. Meran/Merano-Klagenfurt, Alpha Beta Verlag-Drava, 2011 /TravenBooks, 57./

bloc, hogy dél-tiroliak. Mint ahogy szlovákiai magyarok sincsenek, de egy szlovákiai magyar mégis magára ismerhet egy dél-tiroli történet befogadása során. Meg másra is.

Talán joggal feltételezhető, jut eszembe, hogy e sorok majdani olvasóinak nem kell bemutatni A.Gergely András, hogy ki is ő, ám ezt a kötelező kört mégsem lehet megúszni. Annál is inkább, mert a válasz nem is olyan egyszerű. Ő magát az említett interjúban társadalomkutatónak mondja, ha már valamit mindenképpen mondani kell. Ez kellőképpen tág definíció, szinte bármi belefér, viszont ha valaki mégsem volna képpen A.Gergely András munkássága vonatkozásában, vajmi keveset mond. És hát akkor meg kell próbálni felsorolni, hogy ezen belül mégis mi minden. Valamiféle diszciplináris sarokpontokat, nem mellesleg életút-mérföldköveket lehetne itt kicövekelni, noha azt sem biztos, hogy ezek majd maradéktalanul lefedik azt a tágasságot, amin A.Gergely András életműve elterpeszkedik. A könyvtártudománytól és pedagógiától, szociológiától, szociográfiától a kulturális (szociális), zenei antropológián és zenefilozófián át a politikai antropológiáig (vagy fordítva), a regionalizmus, a kisebbségi lét, etnikai kérdések, a városszociográfia, -antropológia, falu- és elitkutatás, romológia, vallásantropológia, a néprajzi filmezés mind-mind hatalmas problémabokrok gyökérzetét jelentik az életműben. (Ezek lenyomataként élete során volt nyomdai szedő, könyvtáros, szociológiai terepmunkás és elemző, operatőr, rádióriporter, zenész, egyetemi oktató, mindenki AGÁ⁵-ja.)

Noha publikációs listája a Magyar Tudományos Művek Tárában megtalálható (?), s mindösszesen 2406 tételt tartalmaz, 241 oldalon, itt ragadt rinocéroszként mégis szívesen vettem volna, ha (akár apróbb betűkkel is) ez nyomtatva is hozzáférhető lenne. Miközben tudom, hogy képtelenségek után sóhajtozom... A mennyiség egyszersmind lenyűgöző és elriasztó. Már mint a recenzens számára, aki (törpeségére rádöbbenve) azt sem tudja, hova kapjon, s honnan hajoljon el gyorsan.

„Tényleg: mi volna, ha egy könyvismertetésben magáról a könyvről is szólnék? Vad gondolat.” Kap észbe a képzettársításai rengetegében elkóricált recenzens.

A sors furcsa és kegyetlen fintora úgy hozta, hogy amikor a hetvenedik születésnapjára összeállított kötetről írandók fölé hajolhatnék, arról – ha vázlatosan is – beszámolnék, már a búcsúztatók, első nekrológok után vagyunk. Ily módon ez a kötet, miközben (láttuk!) egy földbedöngőlőn hatalmas életművet, noha nyilván nem ez volt a szerkesztők szándéka, akarva-akaratlan lezár, egyszersmind számtalan irányban meg is nyit.

A négy összeállító és redaktor (Bali János, Papp Richárd, Povedák István, Szász

5 Mindenki (?) így hívta, AGA, s csak egyéni rigolya, elnézést miatta, hogy én viszont nagyon nem állhatom a rövidítéseket: EP, MZP, savkáp... Ezért, ha csak lehet, nem is élek velük.

Antónia, Tomory Ilona) nevének a megemlítésén túlmenően nincs értelme, mert lehetetlen feladat is lenne egy recenzió(féleség) keretein belül maradvá névsorolvasást és tematikus felsorolást tartani. Így is csak néhány tény szikár felsorolására marad itt (térbeli) lehetőség.

E kötetben, ha jelzésszerűen is (hogyan is lehetne másként) gyakorlatilag minden témakör jelen van egy-egy konkrét, A.Gergely András felvetéseit nyíltan vagy bújtatottan megidéző (csak a statisztika kedvéért, ami semmit nem jelent, mégis mond valamit) negyvennégy szöveg formájában. (Az Előszóból megtudjuk, hogy határidőre *ugyanennyi nem készült el*. De még elkészülhet!) A több mint félezer oldalnyi összeállítás szerkesztői, a személyes hangvételű, féltucatnyi, hosszabb-rövidebb emlékezőket, köszöntőket leszámítva, a tanulmányokat hét tematikai egységbe rendezte (*Interdiszciplináris perspektívák; A kultúra átadása, közvetítése és a fordítás – az intézmények; Kép és közvetítés; Hang, tánc és közvetítés; A természetes közösségek képzete: család, etnikum, felekezet, lokalitás, nemzet; Városantropológiai megismerés és megértés; Távoli tájakon, távoli időkben*). Már a fejezetcímek alapján is szemet szúrnak A.Gergely András kulcsszavai, mentalitásából fakadó álláspontjai, irányultságai: *megismerés, megértés, perspektívák, átadás, közvetítés, emlékezet, fordítás...* Ezeknek (és persze sok minden másnak is) a Tibori Tímea által vele folytatott, már említett beszélgetésből szemelgetett kötetzáró interjú remek keretet ad és távlatokat nyújt.

Nem marad más, mint A.Gergely Andrásra oly jellemző mondatával zárni ezt a recenzióknak nem sikerült közleményemet: „...*mennyi még az ismeretlen. Inkább ezzel foglalkozunk, ne a különböző tetszélgéssel...*”